

Knihovnicko-informační zpravodaj U Nás

Vyšlo: 18. 6. 2015

Číslo: Ročník 25 (2015), Číslo 2

Sekce: Okénko

Název článku: Knihovny v Dánsku a ve švédském Malmö - inspirace vskutku královská

Autor: Eva Svobodová

Zdroj: <http://www.svkhk.cz/Pro-knihovny/Zpravodaj-U-nas/Clanek.aspx?id=20150221>

Knihovny v Dánsku a ve švédském Malmö - inspirace vskutku královská

Eva Svobodová

„Dlouhé zimní večery v zasněžené krajině, v domě s ohněm plápolajícím v krbu, předurčují, že se Seveřané o to více věnují četbě a studiu.“^[1] Tuto úvahu jsem našla v článku PhDr. Aleny Součkové z roku 2008. Ale je tomu skutečně tak? Čtou a využívají knihovny v severských zemích lidé více než jinde na světě? Domnívám se, že to tak není. V září 2014 jsem se zúčastnila studijního pobytu v dánských knihovnách s jednodenním výjezdem přes most do švédského Malmö. Švédské knihovny kolem Stockholmu jsem měla možnost navštívit o rok dříve^[2] a před několika lety jsem byla i v norských knihovnách.^[3] Ve všech až na jednu, o které se zmíním níže, se knihovníci potýkají s tím, že by měli mít daleko více čtenářů, než mají. Rozdíl je v tom, že ve Skandinávii dostávají od svých provozovatelů nebo zřizovatelů daleko větší podporu, a nejen finanční, než jak tomu je u nás.

Dánské království sahá až do dob Vikingů. Od roku 1949 je konstituční monarchií, moc výkonnou má formálně v rukou královna Markéta II. jako hlava státu, ovšem ve skutečnosti jí disponuje ministerský předseda. Zákonodárnou moc má jednokomorový parlament. Královská rodina sídlí v Kodani v paláci Amalienborg. Žádný návštěvník hlavního města by neměl opomenout navštívit Malou mořskou pannu (Den lille Havfrue), sedící na balvanech na pobřeží. Důležitou součástí kulturního života v Dánsku je hudba. Koncerty se konají v kostelech, zámcích a v letních měsících pod širým nebem v parku nebo na pláži. Specifickou zálibou je rybaření na moři, v sladkovodních jezerech nebo řekách.^[4]

Dánská knihovnická legislativa má podobně dlouhou historii jako ta naše. První knihovnický zákon byl vydán roku 1920. Novela z roku 1964 se týkala zejména veřejných knihoven a povinností obcí k nim. Poslední novelizace tohoto zákona proběhla v roce 2000.^[5]

Význam veřejných knihoven v Dánsku se posouvá od klasického vzdělávacího konceptu (poskytovat informace a pořádat kulturní a vzdělávací aktivity) k novému pojetí, které za nejdůležitější považuje uspokojování potřeb a zájmů občanů. Současný trend jednoznačně ukazuje směrem k menšímu počtu knih na regálech, o to větší důraz se klade na to, aby knihovna žila. Knihovníci čelí dvěma výzvám: poskytovat služby digitálně a obsluhovat čím dál více různorodých skupin uživatelů s radikálně odlišnými potřebami.^[6] Základ, na kterém stavějí dánské knihovny, je působení v místě a pro místní komunitu. Nové a rekonstruované budovy vycházejí z Modelového programu pro veřejné knihovny,^[7] což je interaktivní webový katalog s přehledem podnětů, nápadů a nástrojů pro budování moderních veřejných knihoven. Budovy knihoven se staví jako multifunkční, prostory se přizpůsobují různým skupinám uživatelů. Koncept veřejných knihoven je podobný našemu: knihovna jako místo učení, místo pro inspiraci, místo pro setkávání, v Dánsku navíc jako místo pro tvoření. Ale myslím si, že česká dětská oddělení naplňují i tento záměr. Půjčování knih je samozřejmostí, i když ne ve všech dánských knihovnách, jak bude popsáno níže. Problém, jak zvýšit návštěvnost knihoven a jejich využívání, řeší v mnoha knihovnách online dostupností 24/7. Inspirací pro naše veřejné knihovny, kde v místě nebo městě nepůsobí (nebo jen velice špatně) školní knihovna, může být pobočka kodaňské knihovny v Ørestadu (Ørestad Bibliotek), která dopoledne slouží jako školní, odpoledne jako veřejná knihovna a večer jako komunitní centrum.^[8]

Jednotný přístup ke knihovnám a jejich dokumentům zajišťuje od roku 2000 databáze DanBib, která v roce 2013 získala novou podobu portálu Bibliotek.dk.^[9] Portál obsahuje záznamy všech dokumentů publikovaných v Dánsku a lokace všech dokumentů v dánských veřejných a vědeckých knihovnách. Poskytuje i doplňkové služby typu Zeptej se knihovny a Najdi knihovnu. Možná jeden z inspiračních zdrojů pro náš Centrální portál knihoven?

Královská škola knihovnictví v Kodani vzdělává knihovníky a informační pracovníky na bakalářské (4 roky studia) a magisterské úrovni (informační specialisté, 2 roky studia). Má svou pobočku a zároveň výzkumné pracoviště v Aarborgu. Realizuje kurzy pro řízení knihoven, doškolování knihovníků a také vychovává vědecké pracovníky v oboru knihovnictví v postgraduálním studiu.[10]

Pro studijní cestu ředitelů krajských knihoven v září 2014 bylo vybráno pět dánských a dvě švédské knihovny v Malmö. Nesmazatelný dojem v účastnících studijního pobytu zanechala Královská a univerzitní knihovna v Kodani. Pro její vnější vzhled se jí přezdívá Černý diamant. Podrobně ji ve svém článku v našem časopise v roce 2008 popsala A. Součková.[11] V knihovně pracuje 430 zaměstnanců. Je příjemcem povinného výtisku ve dvou exemplářích, které dostává přímo z tiskáren, ovšem jeden obratem předává do knihovny v Aarhusu. Od roku 2002 má právo na povinné výtisky e-born dokumentů.

Inspiračním zdrojem pro české veřejné knihovny ve velkých městech může být Centrální městská knihovna v Kodani na Krystalgade 15. Navštívila jsem tuto knihovnu v devadesátých letech minulého století, moc se mi líbila a považovala jsem ji za velmi moderní; o to víc mne překvapilo, když nám její současný ředitel prezentoval záměr přestavby, který se od roku 2010 postupně realizuje. V nové knihovně kromě půjčování knih nabízejí kavárnu, prostory pro různá představení a literární kluby. Chtějí zde vybudovat inspirativní a kreativitu podporující prostředí. Protože jsou městskou knihovnou, nabízejí také komunální informace; i „proto mají záměr vytvořit přímo v knihovně ještě větší a živější náves. Knihovna musí být místem pro všechny, musí vyjít ze svých hranic“.[12] Velký důraz kladou na samoobslužnost. 90 % úkonů v knihovně přímo, ale i vzdáleně by si měl umět čtenář realizovat sám. U nás, i když je personálu v knihovnách málo, prosté půjčování a vrácení knih realizují odborní knihovníci, leckdy s vysokoškolským vzděláním.

Knihovna Kodaňské obchodní školy na Solbjerg Plads 3 je jednou z mála knihoven, které se nad zvyšováním počtu čtenářů nemusí zamýšlet. Dvacet tisíc studentů a tisíc šest set zaměstnanců univerzity mluví za vše; knihovna je téměř bez knih a slouží ke studiu vlastních materiálů a k práci s elektronickými zdroji. V době naší návštěvy doslova praskala ve švech – sen všech českých knihovníků. Mohli jsme jen tiše závidět.

Město Aarhus má na české poměry pěknou moderní městskou knihovnu, přesto staví novou na břehu moře. Bude to typická knihovna podle dánského Modelového programu pro veřejné knihovny. Funkce knihovny jako půjčovny se předpokládá samo sebou, o té se nediskutuje, ovšem daleko větší důraz se klade na prostor pro znalosti, učení, koncentraci, události, setkávání, diskuse, vzdělávání, experimenty, workshopy a kreativitu. Knihovna chce dostat obyvatele města ze starého centra do revitalizované lokality na břehu moře. Její součástí bude vnitřní parkoviště pro 1 000 aut s automatizovanými výtahy nikoliv pro lidi, ale auta. Budova je koncipována jako otevřený flexibilní prostor nejen pro knihovnu, ale i pro klubovny, kavárnu a studovny. Mělo by zde pracovat asi 50 lidí. Otevření plánují v tomto roce. Pokud jejich ředitel přijme pozvání na konferenci Knihovny současnosti v Olomouci, možná že nám představí knihovnu v plné kráse a podělí se s námi o první zkušenosti z provozu.

Městská knihovna v Helsingøru vznikla stavebním propojením dvou starých budov na místě loděnice. V komplexu je umístěno i muzeum. Také tato knihovna prochází postupnou proměnou. Každé podlaží má připomínat vesnici s domy, náměstím a místem pro komunikaci. „Dětské oddělení je inscenováno ve stylu loděnice, maskotem se stal velký plyšový medvěd. V létě tu není, cestuje, posílá pohledy ze zahraničí. Děti chodí do knihovny, aby zjistily jeho cestovní záměry, píší mu dopisy.“[13] Knihovna zaměstnává 90 lidí. Zázemí funguje jako open space, zaměstnanci se u pracovních stolů střídají. Stejně jako ve Studijní a vědecké knihovně v Hradci Králové zvolili pro identifikaci knihovníků vestu. Ta jejich je černá s bílým otazníkem na zádech, který si každý návštěvník může vysvětlit po svém - možná vyzývá: Jsme tu pro vás, ptejte se.

Spojením staré budovy s novou se vyznačuje i Městská knihovna v Malmö. Moderní prosklená budova vevnitř otevřená přes několik pater je přístavbou ke starému zděnému domu. Uživatelé běžně využívají automaty na půjčování a vrácení knih. V době návštěvy českých knihovníků probíhal v jednom z (ničím neoddělených) prostorů seminář, a jak se zdálo, ostatním lidem v knihovně to vůbec nevadilo. Atmosféra tolerance je dalším atributem dánských a švédských knihoven.

Podobný koncept uspořádání jako knihovna v Helsingøru zvolila i druhá navštívená knihovna v Malmö, Univerzitní knihovna Orkanen. Nabízí učebny, místa pro setkávání, skupinové i individuální studovny. Vybudovali i prostor pro meditaci, který využívají studenti různých vyznání. Protože je provoz knihovny sám o sobě dost hlučný (při velkém počtu studentů se nelze dívat), pro studium jsou vyznačeny zóny klidu, který je zde striktně dodržován.

Studijní cesty do zahraničních knihoven nejsou samoučelné. Při návštěvách dochází nejen k srovnávání české a zahraniční knihovnické reality, ale mnohdy vedou i k úvahám o vývoji knihovnictví vůbec. Současným trendem v zahraničí (ale i u nás) jsou proměny knihoven, vytvářejí se nové koncepce, nové programy. Knihovnickům radí

architekti, sociologové, pedagogové i psychologové a odborníci na marketing. Knihovny už dávno nejsou jen půjčovnami knih a poskytovateli informací. Měštům a obcím jako by chyběl prostor pro veřejnou bezplatnou kulturu, a tak v Dánsku nestavějí kulturní domy, ale knihovny, které pak provozují kulturu v širokém záběru. U nás se moc knihoven, natožpak kulturních domů, nestaví. Ovšem čeští knihovníci díky své nápaditosti tuto „mezeru na trhu“ využívají pro blaho své komunity. Stejně jako knihovníci v Dánsku poskytují v knihovnách „přidružené kulturní a komunitní služby“ a považují to za nedílnou součást své práce. Jestliže čeští knihovníci na zahraničních služebních cestách dříve vyhledávali technické novinky, dnes se ptají po koncepcích a programech. Jedno je ovšem zajímavé stále: co dělají knihovny pro to, aby si udržely přízeň svých uživatelů a získaly další.

Kontakt na autorku: eva.svobodova@svkhk.cz

[1] SOUČKOVÁ, Alena. Černý diamant v Kodani. *U nás: Knihovnicko-informační zpravodaj Královéhradeckého kraje* [online]. 2008, roč. 18, č. 1, s. 29-30 [2015-04-20]. Dostupné z: http://www.svkhk.cz/SVKHK/u-nas-pdf_archiv/902.pdf

[2] SVOBODOVÁ, Eva. O švédském knihovnictví a knihovnách ve Stockholmu. *U nás: Knihovnicko-informační zpravodaj Královéhradeckého kraje* [online]. 2014, roč. 24, č. 1, s. 27-29 [2015-04-20]. Dostupné z: <http://www.svkhk.cz/Pro-knihovny/Zpravodaj-U-nas/Clanek.aspx?id=20140120>

[3] SVOBODOVÁ, Eva. Nejen o pojízdných a plovoucích knihovnách v Norsku. *U nás: Knihovnicko-informační zpravodaj Královéhradeckého kraje* [online]. 2007, roč. 17, č. 3, s. 33-34 [2015-04-20]. Dostupné z: http://www.svkhk.cz/SVKHK/u-nas-pdf_archiv/847.pdf

[4] Blíže viz: <http://cs.wikipedia.org/wiki>

[5] Streit, Vincenc. Dánský model? Pohled na dánský knihovní zákon. *Knihovna plus* [online]. 2012, č. 2 [cit. 2015-05-09]. Dostupné z: <http://knihovna.nkp.cz/knihovnaplus122/streit3.htm>. ISSN 1801-5948.

[6] LONSKÁ, Pavlína. Dánský modelový program pro veřejné knihovny. *Ikaros: elektronický časopis o informační společnosti* [online], 2014, roč. 18, č. 3 [cit. 2015-04-20]. ISSN 1212-5075. Dostupné z: <http://www.ikaros.cz/dansky-modelovy-program-pro-verejne-knihovny>

[7] Viz: <http://modelprogrammer.kulturstyrelsen.dk/en/>

[8] LONSKÁ, Pavlína. Dánský modelový program pro veřejné knihovny. *Ikaros: elektronický časopis o informační společnosti* [online], 2014, roč. 18, č. 3 [cit. 2015-04-20]. ISSN 1212-5075. Dostupné z: <http://www.ikaros.cz/dansky-modelovy-program-pro-verejne-knihovny>

[9] Viz: <https://bibliotek.dk/da>

[10] Sedláčková, Beáta. Dánský vzdělávací systém v oboru knihovnictví a informační vědy. *Acta bibliothecalia et informatica*, 1996, č. 1, s. 87-97. ISSN 1211-9466. ISBN 80-85879-30-1.

[11] SOUČKOVÁ, Alena. Černý diamant v Kodani. *U nás: Knihovnicko-informační zpravodaj Královéhradeckého kraje* [online]. 2008, roč. 18, č. 1, s. 29-30 [2015-04-20]. Dostupné z: http://www.svkhk.cz/SVKHK/u-nas-pdf_archiv/902.pdf

[12] BROŽEK, Aleš. Studijní cesta ředitelů krajských knihoven do Dánska a Švédska. In: *Sdružení knihoven České republiky v roce 2014: ročenka*. Ostrava: Sdružení knihoven České republiky, 2015. s. 17. ISBN 978-80-86249-73-5. Dostupné též z: http://www.sdruk.cz/data/xinha/sdruk/2015/SDRUK_POZ_CB.pdf

[13] Tamtéž, s. 17